

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2022-3-4.6>**Денисенко К. В.,**

кандидатка наук з державного управління, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного, цивільного
та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби
ORCID: 0000-0002-9637-1361

Борко І. С.,

здобувачка вищої освіти
Академії Державної пенітенціарної служби
ORCID: 0000-0002-3397-0121

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ INSTAGRAM ТА FACEBOOK В УМОВАХ ВІЙНИ

THE ACCOMPLISHMENT OF HUMAN DIGITAL AND INFORMATION RIGHTS IN SOCIAL NETWORKS INSTAGRAM AND FACEBOOK IN CONDITIONS OF THE WAR

Стаття присвячена аналізу реалізації цифрових та інформаційних прав українців в соціальних мережах Instagram та Facebook під час війни в Україні, а також розробці шляхів удосконалення механізму їх забезпечення. Підкреслюється, що в умовах сьогодення спостерігається зростання ролі інноваційних технологій, стрімка діджиталізація всіх сфер життя людини, а також формування цифрового та інформаційного суспільства, для якого першочерговим залишається сприяння розвитку демократичних засад функціонування людства. Для цього важливими є ефективне й належне забезпечення та реалізація цифрових та інформаційних прав людини.

Низка українських громадян, за допомогою соціальних мереж, сприяла недопущенню дезінформації та фейкам, відсічі інформаційної війни з боку російської федерації. Їх суть полягає в репостах, зборі, документуванні та публікації цифрових медіа щодо злочинів проти людяності з боку окупантів, пересування ворожої техніки, фактах мародерства російських військових тощо.

Право на публікування цифрових медіа входить до категорії цифрових прав, а свобода вираження поглядів є частиною системи інформаційних прав. Соціальні мережі Instagram та Facebook належать компанії Meta, яка активно допомагає Україні і співпрацює із Міністерством цифрової трансформації України. Але це не стало причиною перегляду правил спільноти Instagram та Facebook і українці часто стають жертвами блокування через публікування «sensitive content». Це фактично є забороною поширення інформації про війну в Україні і порушенням права на публікування цифрових медіа та свободи вираження поглядів.

З огляду на зазначене, акцентовано увагу на доцільності перегляду політики Instagram та Facebook щодо українського контенту, але і вирішення на рівні компанії питання про російських користувачів, а саме ботів, які просто надсилають скарги на дописи про війну аби приховати злочини окупантів.

Ключові слова: права людини, соціальні мережі, інформаційна війна, кібервійна, Збройні сили України, Міністерство цифрової трансформації України, свобода вираження поглядів.

The article is devoted to the analysis of the accomplishment of human digital and information rights Ukrainians in social networks Instagram and Facebook at the time of the war in Ukraine and the creation of ways of the development of the mechanism of the security of these rights. Authors highlighted the rise of innovation technologies' role, steep digitalization of all human life areas and the formation of digital and information society for which priority is the assistance of the development of democratic basics of functioning of society are observed in today's conditions. For this effective and appropriate security and realization of human digital and information rights are important.

Using social networks, the chain of Ukrainian citizens the denial disinformation and fakes, rebuffing the russian federation's information war. Their essence consists in reposts, collections, documentation and publication of digital media of occupations' crimes against humanity, movement of enemy equipment, facts of russian militaries' foray etc.

The right to publish digital media falls within the category of digital rights and the freedom of expression is a part of the information rights system. Social networks Instagram and Facebook belong to the company Meta. The company actively helps Ukraine and cooperates with the Ministry of digital transformation of Ukraine. But it was not a reason for revision of policy of society on Instagram and Facebook and Ukrainians often

are victims of blockading because of publication of «sensitive content». In fact, it is banning the increase of information about war in Ukraine and it is a breach of the right to public digital media and the freedom of expression.

In view of the above, attention is focused on the appropriateness of revision of policy of Instagram and Facebook concerning Ukrainian content and decision of the question at the level of company concerning russian users namely, bots that simply send complaints about war posts to hide occupants' crimes.

Key words: *human rights, social networks, information war, cyberwar, Armed Forces of Ukraine, Ministry of digital transformation of Ukraine, freedom of expressions.*

Постановка проблеми. Соціальні мережі міцно увійшли в повсякденне життя майже кожної людини, слугуючи механізмом взаємодії із зовнішнім світом та обміну інформацією. Із початком війни, українці почали використовувати соціальні мережі в якості інструмента в інформаційній війні проти російської федерації, активно викладаючи на своїх сторінках докази військових злочинів окупантів у таких популярних соціальних мережах як Instagram та Facebook. Ці мережі належать компанії Meta, що незважаючи на підтримку України, продовжує блокувати українські аккаунти та пости про війну.

Після численних скарг блогерів, міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров навіть сформував звернення до компанії Meta із проханням посприяти припиненню масовому блокуванню. Однак питання створення засад для реалізації прав на публікування цифрових медіа та свободу вираження поглядів у соціальних мережах Instagram та Facebook під час війни в Україні залишається на порядку денному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням щодо сутності, реалізації та захисту цифрових та інформаційних прав людини присвячено увагу таких науковців, як: О.С. Гиляка, О.М. Головка, А.В. Марущак, О.В. Петришин, В.В. Ткаченко та ін.

Окремі аспекти правового регулювання соціальних мереж, зокрема Instagram та Facebook, прямо чи опосередковано відображено в працях таких вчених, як: А.В. Галуцько, А.Ю. Карпець, О.О. Мацкевич, К.А. Пряхіна, К.І. Спасова тощо. Водночас, проблематика реалізації цифрових та інформаційних прав людини в соціальних мережах Instagram та Facebook в умовах війни не отримала належного наукового осмислення.

Мета статті: здійснення аналізу реалізації цифрових та інформаційних прав українців в соціальних мережах Instagram та Facebook під час війни в Україні, а також розробки шляхів удосконалення механізму їх забезпечення.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення спостерігається зростання ролі інноваційних технологій, стрімка діджиталізація всіх сфер життя людини, а також формується цифрове та інформаційне суспільство, для якого першочерговим залишається сприяння розвитку демократичних засад функціонування людства. Для цього важливими є ефективне й належне забезпечення та реалізація цифрових та інформаційних прав людини.

Термін «цифрові права людини» охоплює фактично два розуміння. У першому ним називають усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову. У другому – лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху [1, с. 19].

Систему цифрових прав складають:

- право на доступ до Інтернету;
- свобода вираження поглядів онлайн;
- право на приватність і захист персональних даних;
- право на свободу та особисту безпеку онлайн;
- право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії;
- право на цифрове самовизначення, або право відключатися від онлайн, або бути забутим в онлайні [2, с. 59].

Інформаційні права – це права, що засновані на спілкуванні, зборі, доступі, використанні та контролі інформації. Інформаційні права можуть включати права на конфіденційність, інтелектуальну власність, свободу вираження поглядів і доступ до інформації [3].

Із початку повномасштабної війни російської федерації на території України, російські окупанти почали здійснювати геноцид проти українського народу, вчиняти звірства та масові вбивства цивільного населення на окупованих території, нищити цивільну інфраструктуру нехтуючи нормами міжнародного права та звичаями у сфері ведення війни, а також застосовувати всі засоби інформаційної війни із метою деморалізації, дестабілізації психіки та поширення паніки в українському суспільстві.

Для стримування наступу росії на Україну Міністерство цифрової трансформації оголосило про створення ІТ-армії [4]. До неї мав змогу долучитися кожен бажаючий, виконуючи завдання поставлені Міністерством цифрової трансформації України на спеціальному каналі в месенджері Телеграму.

Поряд з цим, лише однією ІТ-армією кібервійна із росією не обмежилась. Низка українських громадян, за допомогою соціальних мереж, сприяла недопущенню дезінформації та фейкам, відсічі інформаційної війни з боку російської федерації. Їх суть полягає в репостах, зборі, документуванні та публікації цифрових

медіа щодо злочинів проти людяності з боку окупантів, пересування ворожої техніки, фактах мародерства російських військових тощо.

Таким чином, світ має можливість отримати інформацію про війну в Україні від самих українців, безпосередньо тих, хто від неї страждає, а українці мають можливість збільшити обсяги допомоги Збройним силам України, гуманітарної допомоги для цивільного населення та розповісти міжнародній спільноті правду про віроломну збройну агресію російської федерації.

Здійснюючи такі дії, українці реалізують свої цифрові та інформаційні права, а саме право на публікування цифрових медіа та свободу вираження поглядів. Останнє, відповідно до Загальної декларації прав людини статті 19 передбачає право кожної людини на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів [5].

Доцільно зазначити, що цифрові та інформаційні права відносно нові категорії прав людини і є взаємозалежними та взаємопов'язаними. По-перше, цифрові права є інструментом реалізації інформаційних прав, оскільки саме за допомогою мережі Інтернет ми знаходимо потрібну інформацію, спілкуємося в соціальних мережах тощо. По-друге, предмет інформаційних прав людини становить основу існування цифрового простору [6, с. 145].

Право на публікування цифрових медіа входить до категорії цифрових прав, а свобода вираження поглядів є частиною системи інформаційних прав. Поряд з цим, цифрові та інформаційні права є взаємопов'язаними, це проявляється у тому, що перше та друге право є інструментом інформаційної війни для українців проти російської федерації у соціальних мережах Instagram та Facebook; відіграють провідну роль в інформаційній війні, виконуючи просвітницьку та пізнавальну функції.

Соціальні мережі Instagram та Facebook належать компанії Meta, яка активно допомагає Україні і співпрацює із Міністерством цифрової трансформації України. Але це не стало причиною перегляду правил спільноти Instagram та Facebook і українці часто стають жертвами блокування через публікування «sensitive content» (з англ. «чутливий контент»). Це фактично є забороною поширення інформації про війну в Україні і порушенням права на публікування цифрових медіа та свободи вираження поглядів.

Після великої кількості звернень від найпопулярніших блогерів, Міністерство цифрової трансформації України офіційно звернулося до компанії Meta із проханням усунути вказані недоліки. Головним проханням листа є відкриття для українських користувачів правила з модера-

ції українського контенту. А також просять поділитися списком заборонених слів, які сприймаються системою як неприйнятні. Це дозволить уникнути масових блокувань [7].

«У нас триває жорстока війна, тому несправедливо модерувати український контент за правилами мирного часу. Соцмережі створені для того, щоб розповісти правду. Мільйони українців із першого дня війни об'єдналися та діють як єдиний інформаційний фронт. Поширюють новини в соцмережах, збирають кошти для армії, медиків та людей, які все втратили. Кожен активіст, блогер, волонтер використовує свою довіру та репутацію для доброї справи», – міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров [8].

Називають дві причини чому контент про війну в Україні блокується соціальними мережами компанії Meta:

– частково контент українців блокується автоматично через алгоритми соцмереж. Політика компанії щодо контенту не адаптована до реалій війни в Україні. Також існує проблема в якості модерування контенту з України;

– іншою причиною блокування профілів українців є надмірна активність російських ботів, що скаржаться на публікації [9].

Якщо перший пункт можна легко вирішити на технічному рівні, то ось другий – ні. Попри яскраві заяви про заборону мереж Instagram та Facebook російською владою, кожен день трапляються випадки скарг від російських аккаунтів щодо українських. У цьому випадку доцільним є неупереджений та детальний розгляд скарг самим керівництвом компанії, і в разі появи скарги від російського бота, блокувати його аккаунт із позбавленням права у подальшому створювати цим користувачем сторінки в цих соціальних мережах.

У правилах використання мереж Instagram та Facebook, вказано наступне:

– в Instagram немає місця підтримці або звеличенню тероризму, організованої злочинності чи груп, що розпалюють ворожнечу;

– ми ніколи не схвалюємо заохочення насильства або напади на інших на основі їхньої раси, етнічної приналежності, національного походження, статі, роду, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, віросповідання, обмежених можливостей або хвороб. Ми можемо дозволити поширення дописів із мовою ворожнечі з метою опротестувати їх або привернути увагу громадськості. У таких випадках ми просимо чітко вказувати ваші наміри. Серйозні погрози заподіяння шкоди громадськості або особистій безпеці не дозволені [10].

Висновки. Таким чином, блокування українських аккаунтів соціальними мережами Instagram та Facebook є протиріччям їхніх власних правил. Адже дії українці здійснюють репости, збір, документування та публікацію цифрових медіа щодо злочинів проти людяності

з боку окупантів задля того, аби показати світові всю правду про війну в Україні, а також привернення до неї уваги. Отже, блокуючи українських користувачів за поширення контенту про війну, Instagram та Facebook, що належать компанії Meta, виступають у ролі захисника агресора, проводячи таким чином політику замовчування.

Для вирішення цієї проблеми, на нашу думку, важливим є не лише перегляд політики Instagram та Facebook щодо українського кон-

тенту, але і вирішення на рівні компанії питання про російських користувачів, а саме ботів, які просто надсилають скарги на дописи про війну аби приховати злочини окупантів. Попри зазначене, вбачаємо доцільним створення спрощеного механізму для можливості відновити допис чи сторінку в разі масової атаки російських ботів.

Для реалізації вище зазначеного, необхідним залишається звернення та співпраця Міністерства цифрової трансформації України із компанією Meta.

Список використаних джерел:

1. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 18–23.
2. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58–61.
3. Information rights: website. URL: <https://www.contractsounsel.com/g/269/us/information-rights> (дата звернення: 16.08.2022).
4. Україна створює IT-армію – Федоров : веб-сайт Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/211480-ukraina-stvorue-it-armiu-fedorov/> (дата звернення: 16.08.2022).
5. Загальна Декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 16.08.2022).
6. Denysenko K. V., Borko I. S. Establishing of the institution of the digital ombudsman as the guarantee of the security of human digital and information rights. *Modern research in world science: collection of abstracts of International scientific-practical conference*, Kunovice, Czech Republic, June 17–18, 2022. Kunovice: Akademie HUSPOL, 2022. P. 144–146.
7. Мінцифри звернулося до Meta через блокування дописів про злочини РФ у соцмережах : веб-сайт Online. Ua. URL: https://novyny.online.ua/amp/mintsifri-zvernulosa-do-meta-cherез-blokovannya-dopisiv-pro-zlochiny-rf-u-sotsmerezah_n847496/ (дата звернення: 16.08.2022).
8. Meta просять не блокувати контент українських блогерів у соцмережах: веб-сайт Мультимедійної платформи іномовлення України Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3539031-meta-prosat-ne-blokovati-kontent-ukrainskih-blogeriv-u-socmerezah.html> (дата звернення: 16.08.2022).
9. Не просто Sensitive content. Чому соціальні мережі блокують пости українців та яка петиція може допомогти розв'язати проблему : веб-сайт Вікна. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/google-ta-meta-blokuuyut-dopysy-ukrayincziv-ukrayinczi-stvoryly-petyczyyu/> (дата звернення: 16.08.2022).
10. Правила спільноти Instagram : веб-сайт соціальної мережі Instagram. URL: https://help.instagram.com/477434105621119?ref=igtos&helpref=faq_content&fbclid=IwAR1JCbved1DKtYJamhhCd4Ovzc7QJSHk_UmrML8Eok3h9CZ_igBZuJ8f5eo (дата звернення: 16.08.2022).